

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Ks. mgr lic. Daniel Plewka, *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Studium misyjno – pastoralne (1946 – 2021)*. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem naukowym ks. prof. dr. hab. Jarosława Różańskiego. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Teologiczny, Warszawa 2024, s. 374.

Odpowiedzialność za dzieło misyjne, jak również za wszelką aktywność Kościoła, wpływa nie tylko z formalnego nakazu Pańskiego, ale i z głębokich wymogów życia Bożego w nas. Innymi słowy, powinniśmy czuć się zobowiązani do dawania świadectwa wiary i życia chrześcijańskiego, czytamy w encyklice Redemptoris missio w nr. 11. Aktywność chrześcijanina może się wyrażać w zaangażowanie w działalność stricte misyjną, w działalność duszpasterską, w tym m. in. w duszpasterstwo polonijne, czy w tzw. nową ewangelizację. Z działalnością ściśle misyjną mamy praktycznie do czynienia od początku istnienia Kościoła. Misyjna i ewangelizacyjna działalność przeradzała się stopniowo w zorganizowaną, systematyczną działalność duszpasterską. W XX w., za pontyfikatu papieża Polaka, pojawiło się pojęcie „nowa ewangelizacja”.

Ks. mgr lic. Daniel Plewka postanowił przyjrzeć się w sposób naukowy działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej polskojęzycznych parafii w archidiecezji Chicago w USA. Zastanawiające jest, że problematyką zajął się nie-cysters, lecz kapłan diecezjalny.

1. Tytuł i problem rozprawy

Tytuł *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w archidiecezji Chicago. Studium misyjno – pastoralne (1946 – 2021)* wskazuje, że chodzi o Kościół chicagowski, w którym działają polscy duchowni. Z lektury wstępu do rozprawy dowiadujemy się dopiero, że chodzi tu jednak wyłącznie o Polską Misję Ojców Cystersów. Pojawia się więc pytanie – czy to doprecyzowanie nie mogło się pojawić w tytule rozprawy?

Najmniejszych wątpliwości nie budzi natomiast problematyka pracy, wymieniona aż w sześciu punktach na s. 5 – 6. Należy zgodzić się z Autorem, że rozprawa ma nie tylko charakter

przyczynkarski w dziedzinie naukowej, lecz także posiada praktyczne znaczenie dla samej wspólnoty wiernych. Ks. Daniel Plewka swoim opracowaniem uzupełnia polskie piśmiennictwo naukowe a jednocześnie przyczynia się do utrzymania więzi społecznych oraz pielęgnowania tożsamości kulturowej i religijnej polskich emigrantów. Natomiast lektura rozprawy pozwala domniemywać, dlaczego taką problematyką nie zajął się żaden z cystersów? Ich wszechstronne zaangażowanie w działalność duszpasterską i kulturotwórczą, nie pozwala im na pracę ściśle naukową, na którą widocznie stać ks. Daniela Plewkę.

2. Struktura rozprawy

Rozprawa liczy 374 strony. Składa się z wstępu, sześciu rozdziałów, podsumowania oraz bibliografii.

Rozdział pierwszy *Założenia metodologiczne badań* (s. 8 – 55) ma charakter wprowadzający. Tu jednak można mieć zastrzeżenia do Autora. Po pierwsze – czy potrzebne było aż na 32 stronach omawianie założeń metodologicznych badań? Po drugie – czy charakterystyka badanego przypadku nie mogłaby się znaleźć w strukturze rozdziału drugiego?

Rozdział II *Uwarunkowania etnograficzno – historyczne pracy duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs* (s. 56 – 124). Tu widoczny jest sens połączenia pierwszego paragrafu, czyli zarysu historii polskiej emigracji w regionie, z procesem migracji Polaków na obszarze Archidiecezji Chicago, przedstawionym w paragrafie piątym rozdziału pierwszego.

Podobny problem pojawia się w strukturze rozdziału trzeciego *Główne kierunki duszpasterskie polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago* (s. 125 – 188). Paragraf piąty *Początki duszpasterstwa polskiej emigracji*, mógłby być połączony z paragrafem szóstym z rozdziału drugiego, również nawiązującym do początków duszpasterstwa w stanie Illinois.

Bardzo przejrzysty pod względem strukturalnym wydają się być rozdział czwarty *Działalność kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago* (s. 188 – 243). Ten rozdział należy do dwóch zasadniczych, gdy weźmiemy pod uwagę tytuł rozprawy.

Rozdział piąty *Rola i wyzwania Polskiej Misji Ojców Cystersów pw. Matki Bożej Matki Kościoła w Willow Springs, Illinois* (s. 244 – 283), pokazuje szerokie spektrum działań cystersów i specyficznych wyzwań, przed którymi stają zakonnicy w tym lokalnym Kościele.

Równie interesująco zapowiada się ostatni rozdział *Ocena działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów pw. Matki Bożej Matki Kościoła w Willow Springs* (s. 284 – 351). Tu spodziewamy się nie tylko pewnych rekomendacji dla dalszej działalności cystersów, lecz także wskazań na dalsze perspektywy badawcze, co powinno znaleźć się w strukturze każdej rozprawy naukowej.

3. Ocena merytoryczna

Po lekturze rozprawy ks. mgr. lic. Daniela Plewki należy podkreślić, iż mamy do czynienia z pracą przyczynkarską, ponieważ w polskim piśmiennictwie teologicznym takiego opracowania jeszcze nie dokonano. Rozprawa posiada walor nie tylko informujący, lecz także formujący – może zainspirować innych duchownych, diecezjalnych czy zakonnych, do podejmowania pewnych inicjatyw, realizowanych przez cystersów w Archidiecezji Chicago.

Dyskusyjnym z merytorycznego punktu widzenia wydaje się być rozdział pierwszy, który w przeważającej części, o czym już wspomniano wcześniej, jest swoistym wykładem na temat założeń metodologicznych badań. Czytelnik, a już na pewno recenzent, nie oczekuje takiego wykładu w niniejszej rozprawie. Doktorant widocznie uważa zagadnienia metodologiczne za arcyważne. Na poparcie takiej tezy dodam, iż w spisie bibliograficznym wymienił aż 42 publikacje z tej dziedziny!

Bardzo cennym natomiast jest paragraf piąty rozdziału pierwszego, gdzie Autor opisuje początki pracy cystersów w Archidiecezji Chicago, aby następnie przedstawić proces migracji Polaków na obszar tej Archidiecezji. Tu jednak, ze względów chronologicznych, ten drugi paragraf umieściłbym na miejscu pierwszym (to taka uwaga recenzenta w przypadku wydania rozprawy w formie książki). Interesującym i cennym dopełnieniem pierwszego rozdziału jest ostatni paragraf traktujący o charakterystyce działalności zakonu cystersów, zakonu, który od ponad dziewięć wieków, pozostawił po sobie wielkie bogactwo duchowe, z którego mogą dziś korzystać duchowni diecezjalni i zakonni. Być może ta okoliczność sprawiła, iż Archidiecezja Chicago nie stwarzała większych trudności w wydaniu pozwolenia na osiedlenie się cystersów w Willow Springs.

Rozdział drugi *Uwarunkowania etnograficzne – historyczne pracy duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs* (s. 56 – 124) ma również charakter wprowadzający. Mamy tu np. obszerny wykład (na dziesięć stronach!) na temat migracji. Na s. 59 ks. Plewka co prawda próbuje przekonać czytelnika, że różne terminologie pojęcia migracji są przydatne z punktu widzenia rozprawy, to jednak recenzenta do końca to nie przekonuje. Podobnie,

aczkolwiek już nieco mniej krytycznie, odniósłbym się do drugiego paragrafu o geograficznej izolacji i odmienności kulturowej (s. 66 – 74). Swoją drogą, interesujące dla recenzenta byłoby pytanie – czy Jan z Kolna rzeczywiście dotarł do Ameryki Północnej w 1476 roku, czyli na 16 lat wcześniej niż Krzysztof Kolumb ? (s. 73).

Nie da się podważyć natomiast paragrafu trzeciego o historii Polaków w Chicago i ich związkach z Kościołem katolickim (s. 74 – 86). Autor przywołuje tu wiele danych o historii Polaków w Chicago i ich relacjach z Kościołem. W paragrafie czwartym z kolei, o wczesnych początkach struktur kościelnych, czytelnik spodziewa się informacji o Archidiecezji chicagowskiej, tymczasem na dziesięciu stronach czytamy o historii cystersów!, a dopiero od s. 95 czytamy o początkach struktur kościelnych Kościoła w Chicago. Podobne zastrzeżenia można mieć do paragrafu piątego o pierwszych kontaktach i ustaleniu wyjazdu pierwszego misjonarza (s. 99 – 119). Owszem, jest tu wiele danych o wyjazdach Polaków do Ameryki, dopiero jednak od s. 117 czytamy o cystersach w Chicago, i to francuskich. Ostatni wreszcie, szósty, krótki, paragraf (s. 119 – 124) traktuje o początkach duszpasterstwa Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. Tu mamy już bezpośrednie wprowadzenie do jednego z zasadniczych rozdziałów rozprawy, którym jest rozdział trzeci.

Tytuł rozdziału *Główne kierunki duszpasterskie polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago* (s. 125 – 188) nawiązuje wprost do tytułu rozprawy. Słusznie zaczyna Autor od tematyki duszpasterstwa, bo ta jest w parafii ważniejsza od tematyki kulturotwórczej, o czym napisze w rozdziale piątym. Ks. Plewka omawia najpierw pojęcie duszpasterstwa, aktualne w całym Kościele powszechnym, by pod koniec podkreślić, iż duszpasterstwo polonijne jest jednak inne od tego w ojczyźnie, bowiem pojawiają się w nim różne trudności wynikające z życia na obczyźnie (s. 130). Paragraf drugi o niezmiennych i ogólnych zasadach duszpasterstwa (s. 130 – 134) również ma charakter ogólny, aktualny w całym Kościele. Kolejne dwa paragrafy o uwarunkowaniach duszpasterstwa (s. 134 – 140) oraz o podstawowych obszarach działania duszpasterskiego (s. 140 – 145) już nieco konkretniej traktują o Kościele w Archidiecezji Chicago. Duszpasterze polonijni, czyli na emigracji, nie mogą zapominać, iż funkcjonują na obczyźnie, czyli w kulturze odmiennej od rodzimej i z dala od ojczyzny. Ojcowie Cystersi z pewnością o tym pamiętają, skoro, jak pisze Autor rozprawy, wspólnota w Willow Springs tętni życiem. Mylący jest niestety tytuł paragrafu piątego *Początki duszpasterstwa polskiej emigracji* (s. 145 – 154). Owszem w kilku zdaniach jest mowa o duszpasterstwie polskiej emigracji, lecz znakomita większość tekstu stanowi ogólny wykład o emigracji. Więcej konkretów zawiera kolejny paragraf (s. 154 – 159), bo mamy tu już poruszone problemy wprost dotyczące Polskiej Misji Ojców Cystersów. Słusznie zauważa Autor, iż działalność polskich duszpasterzy pozwoliła na rozwój

polskich parafii oraz różnych form duszpasterstwa, co przyczyniło się do pomocy polskim emigrantom w duchowym i materialnym rozwoju (s. 159). Ostatni paragraf trzeciego rozdziału, dotyczący formacji religijnej (s. 159 – 188), posiada zasadniczo charakter postulatyczny. Rodzi się więc pytanie – czy nie powinien znaleźć się w rozdziale ostatnim, gdzie jest mowa o rekomendacjach dla działalności inkulturacyjnej i duszpasterskiej?

Przechodząc do oceny rozdziału czwartego, pomijam pierwsze cztery paragrafy (s. 188 – 210), ponieważ mają charakter ogólny, wprowadzający. Bardzo pozytywnie natomiast należy ocenić drugą część rozdziału (s. 211 – 243). Mamy tu do czynienia z bardzo konkretnym opisem działalności kulturotwórczej polskiego Kościoła w USA. Należy bardzo pozytywnie ocenić trud, jaki zadał sobie Autor, przywołując bardzo wiele przykładów zaangażowania polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago w zachowaniu i pielęgnowaniu polskiej tożsamości i kultury oraz integracji Polaków w diasporze i umacniania ich pozycji w społeczeństwie amerykańskim.

Rozdział piąty *Rola i wyzwania Polskiej Misji Ojców Cystersów pw. Matki Bożej Matki Kościoła w Willow Springs, Illinois*, jest ważnym dopełnieniem poprzednich dwóch rozdziałów. Lektura tej części rozprawy rodzi pewne pytania i zastrzeżenia, i tak – w paragrafie o dialogu ekumenicznym i międzyreligijnym (s. 253 – 257), nie ma żadnej wzmianki o jakie tu może chodzić wspólnoty chrześcijańskie i jakie religie?. Nie pozbawiony konkretów jest natomiast paragraf czwarty, traktujący o dostrzeganiu wartości kultury i wykorzystywaniu jej w dziedzinie ewangelizacji (s. 257 – 261). Ogólnikowo niestety brzmi paragraf następny o harmonizacji odrębności kulturowych w ramach powszechnego Kościoła (s. 261 – 266). Podobnie, choć niejednoznacznie krytycznie, można spojrzeć na paragraf siódmy, jako ogólnikowy i postulatyczny, aczkolwiek znalazło się w nim parę konkretów.

Przejdźmy wreszcie do oceny ostatniego rozdziału, którego tytuł brzmi bardzo obiecująco *Ocena działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów (...) w Willow Springs* (s. 284 – 351). Faktycznie, dzięki wywiadam z przeorem i z parafianami, znacznie poszerza się nasza wiedza o funkcjonowaniu tej, jak się okazuje, bardzo ważnej parafii polonijnej w Kościele amerykańskim. Autentyczny podziw budzi bogata, wszechstronna aktywność Ojców Cystersów, tak w dziedzinach duszpasterskich, jak i kulturotwórczych; i to wszystko przy niewielkiej liczbie pracujących tam polskich zakonników! Aktywność Ojców Cystersów w Willow Springs może być przykładem i źródłem inspiracji dla niejednego duszpasterza w naszej Ojczyźnie.

4. Ocena formalna

Rozprawa od strony formalnej nie budzi większych zastrzeżeń. Zdarzają się drobne potknięcia, jak to bywa z większością prac, np. Autor w jednym przypadku nie rozpoczyna kolejnego rozdziału od nowej strony (rozdział IV s. 188), czy, generalnie, na początku każdego rozdziału nie robi krótkiego wprowadzenia.

Gdyby praca miała się ukazać w formie książki, zalecałbym poprawienie drobnych literówek oraz uwzględnienie pewnych uwag zawartych w powyższej recenzji.

5. Ocena ogólna

Podniesione wyżej zastrzeżenia nie kwestionują merytorycznych i formalnych walorów rozprawy. Praca jest dojrzała i samodzielna pod względem naukowym. Autor wyczerpał zebraną literaturę źródłową, obrał właściwą metodę jej interpretacji oraz rozwinął zagadnienie zgodnie z przyjętymi we wstępie założeniami.

W sumie można stwierdzić, że ks. Mgr lic. Daniel Plewka wykazał się dobrym opanowaniem warsztatu naukowego, a prezentowana rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, dlatego stawiam wniosek o dalsze kontynuowanie przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Józef Urban

